

С Т А Н О В И Щ Е

За дисертационния труд на **ВАСИЛИКИ КАРАКЕПЕЛИ** на тема: **“СПЕЦИАЛНОТО СРЕЩУ ВКЛЮЧВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ В УЧИЛИЩЕ: ЕФЕКТИ ВЪРХУ ЛИЧНОСТТА И СОЦИАЛНОТО ФУНКЦИОНИРАНЕ НА РОДИТЕЛИТЕ НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ”** за присъждане на образователната и научна степен **„ДОКТОР”**

Изготвил становището: Проф. д-р **РУМЯНА БОЖИНОВА**

Предложеният от Василики Каракепели дисертационен труд е фокусиран върху актуален за нашето съвремие проблем, а именно образованието и съответно развитието на потенциала, който всяко дете носи, и шанса, който всяко дете трябва да получи. Известно е, че необходимостта всеки човек да бъде подкрепен в личностното му развитие и актуализиране на неговия потенциал е идея, която вече 40-50 години се бори за утвърждаване благодарение на хуманистичната психология.

Специално трябва да се подчертае, че конкретната дисертационна тема, предполага търсене и изграждане на по-цялостна, по-задълбочена представа за връзката между научните доказателства и практическото им приложение. Дисертабилният характер на тема е видим и от нетрадиционната емпирична ориентация към родителите на децата със СОП, посредник между училището и детето. От значение също е културният контекст на изследването, визиращ конкретните условия в Гърция.

Дисертацията е представена в рамките на 171 страници. Резултатите са илюстрирани с 40 таблици. Цитирани са 195 източника на латиница. Дисертацията се състои от четири глави, увод, обсъждане и изводи. Работата е стройно и целенасочено изградена, в съответствие с емпиричния характер на реализираното изследване. Добре е отразен цялостния изследователски процес.

В първа глава успешно са изведени **теоретичните предпоставки** на изследването. Изложението, съответно на дисертационната тема, е центрирано върху родителите на деца със СОП. Определен акцент е поставен върху нагласите, като променлива, която отразява оценката и готовността на индивида за определено поведение, в случая на родителя по отношение на приобщаването на проблемното дете към конкретен тип училище. Проследени са изследвания, които показват индивидуалните особености и различия между родителите в зависимост от наличието или не на специални образователни потребности при детето им, тенденции за формиране на определени копингстратегии. В същото време е показано и различието в отношението към масовото и специалното училище, очертани са сферите, които провокират безпокойството на родителите. Заслужава да се отбележи, че докторантката успява да покаже противоречивостта в наличните изследователски открития и на тази база да подчертае значимостта на избраната от нея ориентация на дисертационното изследване.

Теоретичното изложение е подходяща основа за изведената от докторантката **постановка на изследване** във втора глава ("Експериментална програма"). Целта на изследването очертава амбицията на докторантката да проследи връзката на психологичните особености на родителите на деца със СОП с типа училище към което децата са приобщени. При това изследователския интерес е фокусиран върху определени личностни и индивидуални особености (пол, възраст) и прилаганите копинг стратегии.

Съществена предпоставка за качеството на проведеното от Василики Каракепели изследване е целесъобразния подбор на извадката и методите на изследване. В извадката са включени и двамата родители на деца със СОП и без СОП. Заслужава да се подчертае коректността при формирането и представянето на изследваните групи. Опитът ѝ за по-пълноценно проучване се открива включително във формирането на групи родители във връзка с типа училище, към което децата им са приобщени (общообразователно и специално) едновременно със създаването на контролна група от родители, чиито деца не са със СОП. Приложените в изследването методи са културно адаптирани във връзка с провеждането на изследването в Гърция. На тях, във втора глава, е отделено необходимото място като последователно са описани - Личностния тест на Х. Айзенк, Тестът за тревожност на Спилбъргър, Тестът за афилиация на Мехрабиан и Тест за копинг стратегии.

Смятам, че тази част би спечелила, ако целта, на изследването беше обвързана със съответните задачи (т.е. тези, които водят до нейното реализиране), а също с кратко

отбелязване на приложените статистически методи. Смятам също, че заглавието „Експериментална програма” на втора глава, както и „експериментален дизайн” на съответен параграф е неточно, тъй като планираното изследване не предполага експеримент. То е емпирично изследване с помощта на утвърдени тестове и е подходящо заглавието „Постановка на изследването” и „Дизайн на изследването”.

Резултатите от изследването и техният анализ са представени в трета и четвърта глава. Изложението в тези глави е много добре структурирано. Ясно, подробно и коректно са представени статистически доказаните закономерности по отношение на изучаванните явления (на базата средни величини, t-тест за значимост на разлики и $hedges'g$ за ефект на факторите на влияние). Те са подходящо илюстрирани с 40 таблици. Следваната логика при представяне на резултатите дава възможност достатъчно ясно да се разкрие: 1) Изразеността на всяка от изучаваните личностни променливи при изследваните родители (екстраверсия, невротизъм, психотизъм, тревожност) и да се сравнят наблюдаваните тенденции в зависимост от това дали детето им е със СОП или не и в зависимост от неговата приобщеност към специално или общообразователно училище; 2) Доминиращите тенденции по отношение на прилаганите копингстратегии при изучаваните групи родители; 3) Афилиативните тенденции и чувствителността към признаци за отхвърляне в зависимост от принадлежността към конкретна група родители; 4) Половите различия по отношение на всички наблюдавани тенденции. Интерпретацията на резултатите е коректна. Дисертантката се основава на установени вече закономерности, коментарите ѝ са аналитични.

Синтезирането на получените от изследването резултати, в плана на тяхната цялостна интерпретация са представени в изведените в края на дисертацията **изводи**. Чрез тях Василики Каракепели успява да представи цялостна картина на констатираните тенденции по отношение на личностните особености, преживявания и функциониране на родителите на деца със СОП. Потенциално е очертана практическата стойност на установените от дисертационното изследване закономерности..

Работата добива завършен вид и с изведените в края на дисертацията препоръки, насочени основно към бъдещата разработка върху третирания в дисертацията проблем. Подчертана е необходимостта от по-широко проучване в Гърция, необходимо от гледна точка практическото прилагане на научните доказателства по отношение ефективното организиране на обучението на децата със специални потребности.

Освен посочените по-горе достойнства заслужава да се отбележи, че дисертационният труд свидетелства за добрата осведоменост на докторантката по дискутираните проблеми, за умението ѝ да систематизира и излага по подходящ начин емпирично изведени резултати.

Направените препоръки към отделни елементи от работата по-никакъв начин не поставят под съмнение нейните достойнства и моята оценка за нея като цяло е категорично положителна.

Приносите на дисертационния труд се очартават в следните аспекти:

- Доказано е влиянието на връзката „дете със СОП – училище” върху личността и социалното функциониране на родителя на базата на изучаване модела на връзка и възможни влияния между трите инстанции в центъра, на който е родителя на дете със СОП - опит за нетрадиционно третиране на проблема.
- Установени са ситуативни вариации в субективното възприемане на личностните характеристики екстравертност, невротизъм и психотизъм от родители на деца със СОП, което представлява интерес за областта на психология на личността във връзка с базисния и стабилен във времето характер на тези параметри.
- Изведени са значими за образователната практика закономерности във връзка с обучението на деца със СОП, от гледна точка на техните родители.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Предложеният от ВАСИЛИКИ КАРАКЕПЕЛИ дисертационен труд на тема: “СПЕЦИАЛНОТО СРЕЩУ ВКЛЮЧВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ В УЧИЛИЩЕ: ЕФЕКТИ ВЪРХУ ЛИЧНОСТТА И СОЦИАЛНОТО ФУНКЦИОНИРАНЕ НА РОДИТЕЛИТЕ НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ” представя автора като компетентен специалист, с добра теоретична подготовка и умение за поставяне и провеждане на сериозни емпирични изследвания в областта на психологията. Специално трябва да се подчертае ориентацията ѝ към подчертано значими от практическа гледна точка проблеми.

Дисертационният труд напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за прилагането му. Посоченото по-горе ми дава основание с убеденост да предложа на уважаемото Научно жури да гласува за присъждането на ВАСИЛИКИ КАРАКЕПЕЛИ образователната и научна степен „Доктор” по направление „Психология”.

27. 03. 2019 г.

Проф. д-р Румяна Божинова